
Aspectes i particularitats entre Cantallops i Requesens

Per LLUÍS SERRANO i JIMÉNEZ

L'única pretensió d'aquest modest treball és donar una mica de llum a les relacions que es vénen mantenint des de l'antiguitat entre els nuclis de Cantallops i Requesens. Com així, donar a conèixer la processó religiosa i la veneració a Ntra. Sra. de la Misericòrdia portada a terme durant segles i malauradament quasi mai esmentada. Així també, explicar el vincle territorial i els drets i privilegis que tingué el poble de Cantallops sobre la muntanya de Requesens i la dependència d'aquesta última vers la parròquia de Cantallops. Fins al moment és tota la informació que s'ha pogut acumular, quedant encara molts punts per a investigar. Doncs bé, intentarem descriure aquesta sèrie d'aspectes fins ara poc coneguts.

PARTICULARITATS DE REQUESENS

La muntanya de Requesens, tantes vegades descrita per escriptors i estudiosos, vista de qualsevol cim o coll, inspira bellesa i misteri. Bellesa pel marc natural, la immensa boscúria i el castell, i misteri per la consecució de punts foscos en la història de l'indret. La seva frondosa vegetació, que fou un dels últims caus de llops de l'Empordà, comença per boscos de suros (*Quercus suber*) i alzines (*Quercus ilex*) fins als 600 m aproximadament, segueixen els roures (*Quercus pubescens*) i castanyers (*Castanea sativa*) i a les cotes més altes els faigs (*Fagus sylvatica*), formant el bosc caducifoli. Muntanyes i valls, còrrecs i barrancs succeeixen aquest territori de la capçalera del riu Anyet o, altrament dit, ribera de Requesens.

És territori fronterer des dels temps més remots, entre la Hispània i la Gàl·lia, entre el Comtat d'Empúries i el de Rosselló i, des de 1659, entre Espanya i França. La frontera recorre la propietat de Requesens passant pel puig Llobregat, el coll Forcat, on existeix la fita fronterera 582, el puig Pinyer, continuant l'aiguavessant fins a la Roca dels Tres Termes i arribant a la cota més alta, els 1257 metres de puig Neulós —on a Cantallops és conegut amb el nom de Ras, topònim d'ús exclusiu de la població—, segueix pel coll de la Tanyareda amb la fita 583, el coll del Faig amb la 584 i acaba al Ras de la Menta amb la número 585.

Des de fa mil anys Requesens i el seu Castell han estat objecte de dualitats i ambigüitats. L'erecció del castell, al s. XI, la va portar a cap Gausfred II de Rosselló en un alou confiat en terres del comte Ponç d'Empúries, fet que provocà desavinences i litigis entre ambdós comtes. Més endavant, el domini passà per diferents mans com els de la família Oltrera, lligada encara al comte de Rosselló. S'establiren pactes entre vescomtes i comtes per la possessió de dites terres, com és el cas de la guerra de Requesens que enfrontà d'una part el comte de Barcelona, el comte del Rosselló i el vescomte de Rocabertí, i de l'altra, el comte d'Empúries. Aquest conflicte va durar quasi tot el s. XII.

És a la fi de la independència del comtat d'Empúries, l'any 1402, quan aquest comtat fou incorporat definitivament al Casal de Barcelona. Més tard, el 1418, el rei d'Aragó Alfons V "el magnànim" donà com a herència el feu de Requesens a Dalmau de Rocabertí, vescomte de Peralada. El castell durant el s. XVI perd la seva utilitat militar i defensiva, així fou abandonat pels seus senyors, els Rocabertí. Descuidat, els elements es varen encarregar de derruir parets, murs i merlets, fins a la reconstrucció del segle passat.⁽¹⁾

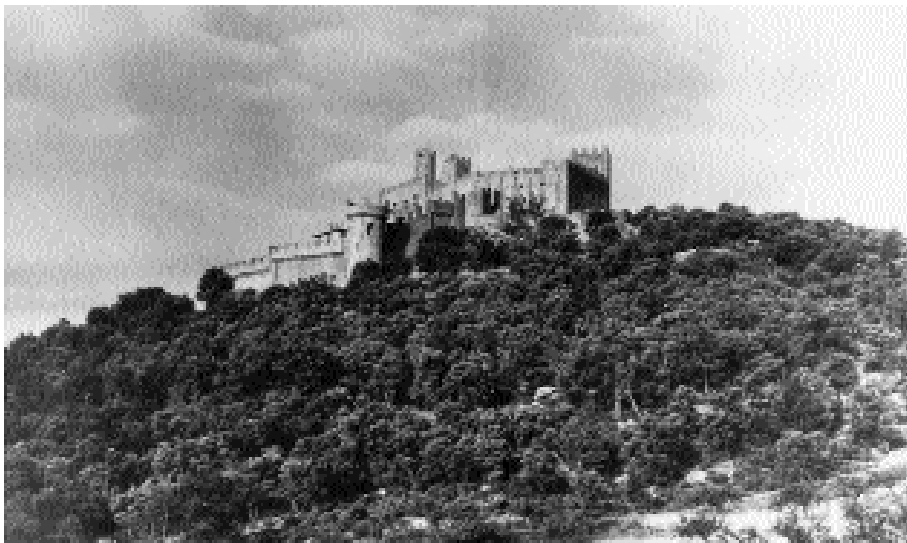

Foto 1. Castell de Requesens després de la reconstrucció de 1899.

L'any 1592, el terme i parròquia de Requesens va esdevenir sufragània de St. Esteve de Cantallops, aquest fet provocà una ampliació de la jurisdicció del terme i parròquia de Cantallops. D'aquesta època deuen ser les fites distribuïdes i situades al llarg de la carena muntanyosa que separa Requesens de Baussitges, just sobre Mirapols en direcció est –entre Puig Grosser i el Ras

1. NEGRE I PASTELL, Pelayo, "El Castillo de Requesens" *Inst. Est. Ger.*, 1954, pàg. 171-232 i DEL CAMPO I JORDA, Ferran, *El Castell de Requesens*, Ed. Brau Figueres, 1993.

de la Menta passant pel coll de la Dona Morta—. Són fites de granit, grosses, aproximadament d'un metre i vint centímetres d'alçada, quaranta centímetres d'ample i uns vint de fondària, i estan clavades a terra o bé en roquissers. Sobre la superfície lítica d'aquestes termes hi ha les següents inscripcions: a la part de Requesens, R C S – T– C II S, a la qual correspondria la transcripció

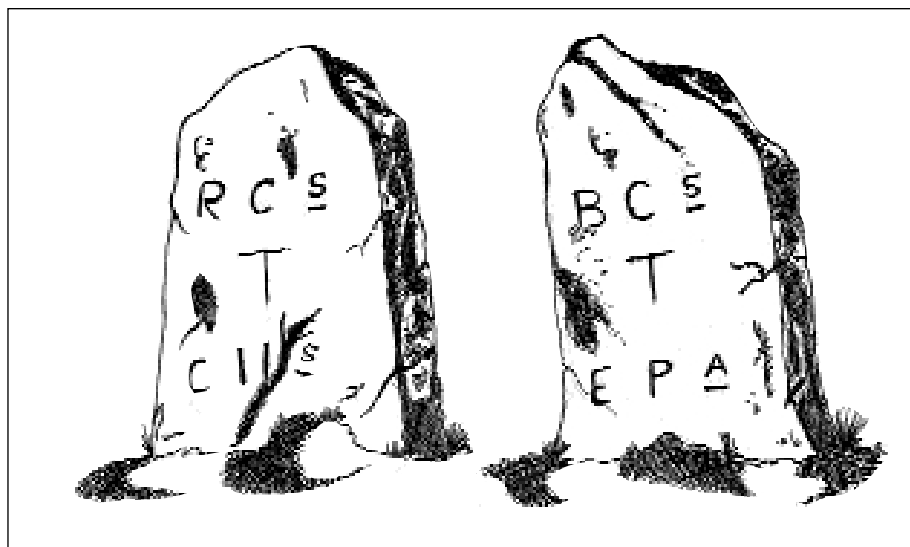

Figura 1. Termes entre Requesens i Baussitges. Dibuix: Miquel Serrano.

de “ReCasenS Terme CantallopS”, i a la part de Baussitges, B C S – T– E P A, la transcripció seria “BauCitgeS Terme EsPolla”. Aquestes fites segurament també van fer funció de delimitació entre el comtat de Peralada amb el comtat d’Empúries.

Al nord-oest del veïnat de Requesens, entre el puig de les Canals (900 m) i el puig Llobregat (918 m), existeix una paret de pedra seca que recorre tota la carena passant pel coll de l’Espinàs. Es tracta de l’antiga delimitació amb el terme de la Jonquera i fins i tot es podria suposar que fos la demarcació medieval de Requesens. Aquesta paret es conserva força bé, excepte en alguns trams que està deteriorada. Així mateix, entre el puig de les Canals i la Coma del Gall existeix la divisòria entre Cantallops i Requesens, seguint l’aiguavessant damunt dels puigs, hom pot trobar les fites en què hi ha gravades les inicials de cada nucli al costat corresponent, C i R. En relació amb aquestes termes, cal dir que són les que actualment delimiten el terme de la Jonquera amb el de Cantallops, i, quant a la seva antiguitat, és molt possible, que fossin de l’època de règim senyorial entre els s. XVIII i XIX, període en què els comtes tenen especial interès econòmic a la finca de Requesens, si bé poden correspondre a una cronologia anterior. Josep Pella i Forgas, a la seva obra capdal, “*Historia del Ampurdán*”, ens fa esment de la delimitació del

vescomtat de Rocabertí, amb una interessant descripció de fites i termes distribuïdes al llarg del territori jurisdiccional d'aquest antic vescomtat: *Ocupó el vizcondado de Rocaberti toda la parte occidental del condado de Perelada, del cual la separaba una frontera perfectamente señalada por clapers o montones de piedras en los primeros tiempos, y por una línea de mojones desde 1367 en que se plantaron con motivo de publica información y arbitraje de la cual nos han facilitado copia los Sres. condes de Zavallá y Perelada. Dicha línea divisoria corría de Recasens, por Cantallops, Vilartolí, el lugar de Bamassach, por el camino de Campmany a Massarach, á la Coromina de Mollet, el Mardaus ó Rimardans, Puig Calvell, tierras de Malavehina, pasaba junta á Perelada seguía el camino de Puig Borutell hasta Vilanova de la Muga, desde donde retrocedía hacia Palol, Vilasacra, Vilatenim, Alfar y seguía por Vilamalla cruzaba la llanura yendo á finir á Calabuig al otro lado*

del Fluviá y en el ángulo donde se dividían el condado de Ampurias y el vizcondado”.⁽²⁾

El 1599 es va crear el comtat de Peralada i dins d'aquest, una entitat administrativa denominada el Panó de Rocabertí, que era format pels nuclis de la Jonquera, Agullana i Cantallops. La capitalitat d'aquest territori va ser fixada a la Jonquera, població més habitada i important amb el títol de Vila; Agullana i Cantallops eren conside-

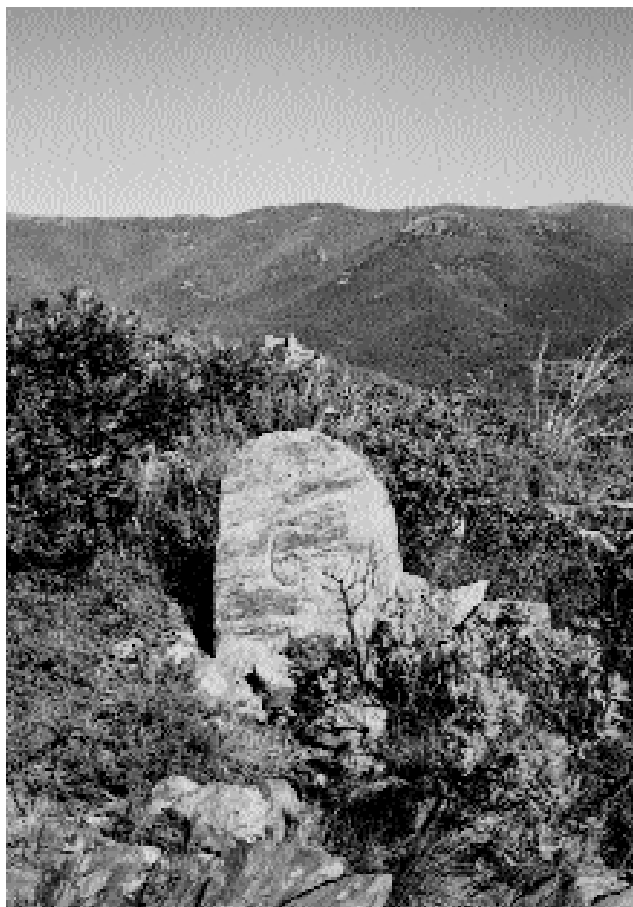

Foto 2. Fita entre Cantallops i Requesens. Paratge del Forcadell, Coma Valenta Goseta, 529 m.

2. PELLA I FORGAS, José, *Historia del Ampurdán*, Barcelona, Tasso y Serra, impresor, 1883 Segunda edición facsímil. Aubert Impresor, Olot, 1980, pàg. 360-361.

rats com a llocs o pobles. Els comtes, com a senyors, tenien la facultat d'atorgar lleis, drets o privilegis als pobles de dita jurisdicció i exercien control en el nomenament de les autoritats locals. Judicialment, els tribunals es trobaven a Peralada, capital del comtat.⁽³⁾

Fou el primer comte de Peralada, Francesc Jofre I de Rocabertí (1592-1634), qui va concedir el privilegi i donar llibertat als habitants i Universitat de Cantallops per tal que es poguessin aprofitar dels recursos forestals de la muntanya de Requesens. Aquest privilegi és de l'any 1616 i ens ha arribat per una transcripció feta a la Notaria de Figueres⁽⁴⁾ el trenta-u de desembre any de la Nativitat del Senyor de mil vuit-cents quinze⁽⁵⁾ “...*los magnífichs Andreu Reynalt, y Thomas Carreras regidors, y Francesc Daviu síndich personen de la Universitat del lloch de Cantallops, me han requirit que per los fins y efectes al Comú y Particulars de dit lloch mes convenient y transcrigués lo Privilegi concedit a dita universitat y particulars de narrar Lloch per lo Compte de Perelada baix diada de cinch Juliol mil siscents setse que en aucthentica forma me presentaban, trassumptat per lo D. Joseph Serra y Coromines Notari Publich y Real de la Vila de Perelada...*”⁽⁶⁾ El privilegi comença: “*NOVERINT UNIVERSI: Cum pro parte universitatis, Locí de Cantalupis Vice comitatus de Ruppebertino, ac singularium e jusdem per Stephanum Ferrer, et Ciprianum Corbera cónsules dicta universitatis de Cantalupis fuisse humiliter suplicatum Ittmo. Domino Dompno Francisco Jaufridio de Ruppebertino comiti Petrelata, et vicecomiti de Ruppebertino Dominoquoe baroniarum villa mullorum, Navata et Sancti Laurenty de sambuca, Quatemus sua benignitate dignaretur dicta universitati, et singularibus ejusdem favoravilitier concedere et firmare Privilegium Gratiam, et Libertatem: De que qualsevols habitants de dit Lloch de Cantellops qui arason y per temps seran, pugan, y los sie licit y permés de anar per tota la Montaña de Recasens a fer, y trencar leñyas pera cremar per llur empriu sens contradicció de V.S. ni de ningún official de V.S. ni de altre Persona y aquella aportarsen o fensen aportar en sas propias casas de dits habitants; Y no res manco també, Que qualsevols habitants de dit Lloch de Cantellops qui vuyson, y per temps seran pugan, y los sie licit, y permés de anar fer totat dita Montaña de Recasens â fer fusta perafer Bigas, Cayrats, Botes, Samals, Barrils, Dogas de Barrils, Sescles, y altres qualsevols generos, y species de fustas per empriu de dits habitants de dit Lloch de Cantellops, y no altrement, y les sobredits generos, y species de fustes puguen fer ho fer dits habitants de dit Lloch de Cantellops en dita Montaña y aportarsen aquella o ferselan aportar sens contradicció de V.S. ni desos officials, ni de altre Persona en nom de V.S.... Que es molt content (el comte); Y que de molt bona gana ara per sempre los concedeix a dita universi-*

3. COMPTE, Albert i JUAN, Enric, “Una visió de La Jonquera i els jonquerencs en els anys immediatament anteriors al tractat dels Pirineus (Primera meitat segle XVII)” *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*, núm. 19 (1986) Figueres, pàg. 39-88.

4. ARXIU COMARCAL DE FIGUERES –Notaria de Figueres– Manual del Notari Miquel Sans i Oliva nº 9 F. 20R-22V.

5. Amb el sistema de la “Nativitat del Señor”, l’any començava el vint-i-cinc de desembre.

6. Es tracta d’una segona transcripció feta a partir d’una primera del 12 Gener 1786.

Cantallops dona llicentia a Pera Farrer y en montanya de recasens pug a cerrar verns perafer tres llits". És de ressaltar que a part de la notaria de Peralada hi havia un notari pels afers exclusius del Panó o vescomtat de Rocabertí.

Durant la segona meitat del s. XVIII, els comtes de Peralada i vescomtes de Rocabertí ja havien establert les terres als diferents pobles del Panó, i en aquests anys es reservaren el domini útil i directe de la muntanya de Requesens, quedant un enclau senyorial entre terres establertes. Sembla ser que fou en aquest moment o en anys posteriors quan els comtes varen passar Requesens a jurisdicció municipal de la Jonquera,⁽⁸⁾ per així evitar els drets i privilegis que posseïa el poble de Cantallops sobre dita muntanya. Aquest fet segurament fou un nou motiu de controvèrsia entre el comte i el comú de Cantallops, ja que durant tot el segle XIX es van celebrar litigis i plets amb referència a diferents aspectes dels establiments de les terres del terme de Cantallops, en un principi comunals, portats a cap per l'autoritat Comtal. Referent a aquest apunt trobem que: *"De una escritura que obra en los autos de segunda instancia (fol. 96) se trasluce facilmente que el gobierno reconoció la propiedad del monte en favor del comun. Este documento es una copia auténtica del original expediente de visita de montes practicada en 1780 en los de Recasens y Cantallops, y hablando de este último monte dice el documento repetidas veces que consiste en tierras comunales; por cuyo motivo dió el ministro varias disposiciones de la que puede inferirse que el monte de Cantallops no es de propiedad particular"*.⁽⁹⁾

L'últim episodi per la possessió de Requesens s'inicià poc després de començar la Guerra Civil espanyola. Després de sortir publicada al DOGC núm. 250 de 6 de setembre de 1936⁽¹⁰⁾ l'acta d'incautació de Requesens, por-

8. Al final del s. XVIII i a les primeries del XIX, la muntanya de Requesens té un estatus especial i particular. Els comtes com a propietaris es dediquen a l'explotació de la finca, arrendant els diferents béns existents, ja sigui el suro, les masoveries, els productes del bosc o el negoci del glaç.

En el padró de 1833 la muntanya de Requesens es troba relacionada a part de la Jonquera (COMPTE, Albert, i JUAN, Enric, "La Jonquera en el segle XVIII: alguns aspectes del seu passat", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, Figueres, num. 22, 1989, pàg. 160).

En aquests anys es crea l'administració de Requesens encarregada de gestionar els recursos i beneficis de l'explotació. L'administrador vivia a Requesens i el càrrec era nomenat pel comte.

En la documentació de l'època el veïnat és anomenat "Montaña de Recasens parroquia del pueblo de Cantallops..." (ARXIU COMARCAL DE FIGUERES –Notaria de Peralada– Manual de Notari Pau Marcé i Moner, Ll. núm. 33, 22 enero 1839).

En el *Diccionario* de Pascual Madoz, tomo XII, 1849, pàg. 153, la muntanya de Requesens consta com a agregat al Municipi de la Jonquera, si bé, el padró és diferenciat.

9. ARXIU MUNICIPAL DE CANTALLOPS, Exp. Béns Comuns. Fragment dels principis del litigi que va enfrontar la comtessa Joana I de Rocabertí (1805-1862) davant de la demanda reivindicatòria presentada per l'Ajuntament o Comú de Cantallops sobre l'establiment emfiteùtic a particulars de "La Muntanya", bosc comunal de Cantallops, portat a terme l'any 1785 pel seu oncle el comte Ferran Felip Basili I de Rocabertí (1755-1805). La sentència de 22 de març de 1853, va absoldre la comtessa.

10. DIARI OFICIAL DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA, núm. 250, diumenge 6 de setembre de 1936, pàg. 1.359: "LA JONQUERA- EDICTE- ACTA D'INCAUTACIÓ- Vist que la propietat pertanyent a Isabel Falguera, muller de l'ex-duc de l'Infantat, denominada Requesens, situada en aquest terme municipal de La Jonquera, es troba en situació abandonada, per haber passat la frontera francesa, la seva propietària, juntament amb els altres familiars, per lloc inhabilitat, ignorant-se llur parador; i tinguent en compte foren significats confraternitzadors del l'antic règim monarquic, i actualment feixistes en sospitosa actitud en el moviment militarista, i per altra part, trobant-se terres sense conrear en la indicada finca... Decideixo: Que en nom de l'Ajuntament de La Jonquera i fent ús de les facultats a mi donades, procedir a la incautació de la referida finca de Requesens... per que la part no treballada i bosc existent sigui destinat a treballadors mancats de feina... La Jonquera, a 17 d'agost de 1936.- L'Alcalde, Antoni Soler.

tada a cap per l'Ajuntament de la Jonquera, el consistori de Cantallops –essent alcalde Josep Carbona– el 15 d'octubre va enviar tres instàncies de protesta en contra de l'esmentada incautació als departaments d'Agricultura, Defensa i Seguretat Interior, al·legant els drets que tenia el poble de Cantallops sobre Requesens i que els fossin reconeguts dits privilegis, com també l'afinitat territorial. Per a així, repartir les terres entre els treballadors pobres de la població.

Un fragment significatiu de la instància és el següent: “*Varis altres documents antics indubtables que oportunament serán enlairats a V.E. i que determinen de manera concluent i definitiva la preferència alegada, justificant la nostra oposició i el fet cert de que la quasi totalitat de la finca anomenada REQUESENS, quina incautació global intenta al seu favor el Municipi de La Jonquera, amb la sola excepció d'una petita extensió coneguda amb el nom de LES VINYASES, havia format part del terme de Cantallops, fins que els comptes de Perelada, posseïdors d'aquesta petita extensió i d'aquella heretat major, molt major, anomenada REQUESENS, van permetre ajuntar ambdues sota aquesta última denominació, fent passar la totalitat de la muntanya al terme municipal de La Jonquera, segurament amb la finalitat de fer més fàcil l'exclusió dels antics drets comunals i servituts que li havien estat reconeguts al Municipi i al poble de Cantallops. Més avall diu: “Sabem també que en aquests moments el fi primordial i l'objectiu únic que ha d'atendre la Generalitat de Catalunya, i al que hem de concedir tota preferència els bons catalans, les autoritats, entitats i els ciutadans, es de guanyar la guerra, aplaçant per després de la Victoria definitiva i total, aquelles diferències que pot dividir-les i la resolució de les seves aspiracions socials, locals o personals...aplaçarem amb gust per moment oportú la resolució definitiva de que es tracta, i la justificació davant de la V.E. dels invocats drets, limitant-nos ara, a deixar consignada la nostra oposició...”*”⁽¹¹⁾

LA VINCULACIÓ DE REQUESENS AMB CANTALLOPS

El fet geogràfic i la proximitat són els factors que determinen les afinitats entre ambdós nuclis, així, la relació amb la muntanya de Requesens es remunta a temps immemorial, on el contacte humà entre ambdues valls es manté secularment fins als nostres dies. Per tot cantallobenc, Requesens és un punt de referència, lloc de treball i poblament dels masos, caceres del porc senglar, excursions i veneració religiosa amb el romiatge a Sta. Maria de Requesens, que actualment es realitza el 24 de juny, dia de Sant Joan. El fet religiós és potser el més entranyable i el guardat amb més estima, ja que tradicionalment hi assisteix gairebé tothom des de petit.

Les primeres notícies de Requesens ens arriben sota el regnat del rei franc Carles el Calb l'any 844 –com molts altres nuclis de l'Albera– segons

11. ARXIU MUNICIPAL DE CANTALLOPS.- Exp. Béns Comunals.

consta en una sentència atorgada per aquest amb el nom d'Ecclesia et parroqui Ste. Marie de Rechesindo, com a pertinença del monestir de Sant Quirze de Colera. El poblat de Requesens és esmentat el 859 en un precepte del mateix rei, atorgat al fidel Oriol: *et in pago Petralatensi...villare quod vocatur Richusins, topònim d'arrel germànica.*⁽¹²⁾ Pel que fa als fundadors i constructors de l'església de Sta. Maria de Requesens, es pot atribuir als monjos benedictins del monestir de Sant Quirze de Colera. És possible que fos així, però en el document abans esmentat i datat del 844 hi existeixen interpolacions tardanes i els historiadors el consideren una falsificació. Pelayo Negre i Pastell en el seu treball "El Castillo de Requesens" fa menció del següent apunt sobre el tema de la construcció de l'edifici romànic: "*El P. Narciso Camós, O.P. en su famosa obra Jardín de Maria plantado en el Principado de Cataluña, cuya primera edición es del año 1657, dice que si bien se ignora quien edificó la primitiva iglesia, tenía por cierto que habían sido los del lugar de Cantallops; posteriormente fué considerablemente ampliada por los vecinos del pueblo de La Roca, que a pesar de pertenecer a otro obispado, el de Elna, sentían profunda devoción por la Virgen que en este santuario se veneraba.*"⁽¹³⁾

L'església, el 1362 encara era citada com a parròquia, però a l'any 1592 i per decret del papa Climent VII, és incorporada junt amb el monestir de Colera al de Sant Pere de Besalú, passant a ésser sufragània de la parròquia de Sant Esteve de Cantallops.⁽¹⁴⁾

Entre finals del s. XVII i principis del s. XVIII, a causa de la gran afluència de pelegrins a Requesens es va construir l'església del santuari del veïnat, substituint l'antiga parroquial o "església vella", com es coneix popularment. Aquesta darrera és un temple romànic del s. XI i es constitueix de dues naus, un absis i una absidiola. La porta era situada a la façana de ponent i va ser traslladada a la capella del castell al final de la passada centúria, durant la reconstrucció d'aquest. Així, a mitjan del s. XVIII l'església vella va ser convertida en un mas que fou habitat fins a temps recents. Pel que fa a l'església del Castell, dedicada a Ntra. Sra. de la Providència –en època medieval a Sant Romà– mantingué culte de 1899 al 1936, any en què fou saquejada per activistes de la CNT-FAI.

L'economia de la Muntanya era sobretot forestal i ramadera. Així també, va existir el negoci de la neu o el glaç. Durant la segona meitat del segle XVIII, i concretament l'any 1752, tenim una referència d'un Pou de Glaç o de Neu propietat del comte, que era arrendat al millor postor. La neu era destinada sobretot al consum de la Vila de Peralada i tenia diverses aplicacions, com la conservació d'aliments o els usos terapèutics.⁽¹⁵⁾

12. BADIA I HOMS, Joan, *L'Arquitectura Medieval de l'Empordà*, vol. II. Dip. Prov. Gi. 1978, pàg. 209.

13. NEGRE I PASTELL, Pelayo, "El Castillo de Requesens", *Inst. Est. Ger.*, 1954, pàg. 226.

14. *Ibidem*, 13, pàg. 226. El Santuari de Requesens va tenir capellà custodi fins al 1936.

15. COMPTE, Albert i JUAN, Enric, "La Jonquera en el segle XVIII: alguns aspectes del seu pas-sat" *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, Figueres, núm. 22 (1989). pàg. 144-145. i SERNA I COBA, Èrika, "L'antiga indústria del fred: Els pous de Neu o de Glaç".

Molta mà d'obra emprada per a l'explotació del suro o el carboneig era provinent de Cantallops. El comte de Peralada Tomàs I de Rocabertí i l'arquitecte figuerenc Alexandre Comalat, en començar la reconstrucció del castell, varen comptar amb obrers i picapedrers de Cantallops, com així ho recorden alguns avis, volent deixar constància que els seus avantpassats treballaren al castell.

L'explotació forestal de la vall i muntanyes va continuar constant des de principi del segle XX fins ben entrats els anys 60, tot i que l'època de màxim rendiment i destrucció boscosa es produí durant els anys 10, quan la finca fou venuda als germans Rosselló. Molts veïns de Cantallops visqueren repartits per la desena de masos de la Muntanya, dedicats a la ramaderia i a l'aprofitament de boscos. Aquests darrers romangueren a Requesens fins als anys 60, època en què es comencen a abandonar els masos, ja que el treball al bosc deixa de ser rendible per la baixada de preus dels productes forestals.

El fet de tala dels boscos de Requesens el copsà l'escriptor Cèsar August Torras en la *Guia de les Alberes* (Pirineu Català, 1919), on es lamenta de la desaparició d'uns dels boscos més imponents d'aquesta part del Pirineu, diu: "*Fa pocs anys abans de tallar-se els boscos que conservava curasament l'últim comte de Perelada, el conjunt era imponent. La negror de la boscúria amagava les esquerpes afraus i el castell...*" així també, és curiosa la temença d'aquest que algun dia el castell es converteixi en un munt de runes, com ara, al centenari de la seva reconstrucció podríem afirmar. Escriu: "*Seria molt de doldre que aquest interessant castell, joia d'aquest indret del Pirineu y restaurat ab tanta cura y amor per son últim senyor, fos malmenat o descuidat y's perdés com s'ha perdut la bellesa dels boscos que l'envoltaven...*"⁽¹⁶⁾

Els colls i barrancs foren testimonis de les anades i tornades dels contrabandistes cantallobencs, o simplement de persones del poble que durant la guerra i postguerra s'arribaven a Sant Joan d'Albera o al Portús a comprar pa o espardeñyes. Els contrabandistes havien de sortejar els controls de carrabiners primer, i més tard de la Guàrdia Civil de Cantallops, que a la fita 582 de coll Forcat començava la seva jurisdicció de vigilància fronterera a tota la Muntanya de Requesens, com es pot comprovar a l'Arxiu Municipal de la Jonquera. Referent a dita fita diu: "*Esta muga es de granito, buena, se halla situada en el Coll Forcat, límites con el Puesto de Cantallops, de la cual sigue una senda que va al manso de las Viñazas y otra al pueblo francés de Sant Martín de Alberes*".⁽¹⁷⁾

L'activitat cinegètica ha estat important en totes les èpoques, sobretot la caça major. Les caceres del porc senglar en els boscos de Requesens, com el capítol de l'il·lustre escriptor Carles Bosch de la Trinxeria, es continuen portant a terme. L'autor jonquerenc explica: "*Els de Cantallops i d'Espolla, amb tots els seus cans, havien de sortir a punta del dia i estendre's en línia al peu de la boscúria amb tabals, escopetades, cridòria, fent tot el soroll que poguessin pujant bosc amunt. És convigüé d'un senyal, que consistia a encendre un*

16. TORRES, Estanislau, i CATALÀ ROCA, Francesc (fotografia), *El Pirineu*, 1968, Ed. Destino, Barcelona, 1979, pàg. 155.

17. ARXIU MUNICIPAL DE LA JONQUERA, Exp. 1.3 *Terme Municipal: Situación de las mugas existentes en este pueblo*. Copiado de la G.C. 10-06-1966.

Foto 3. Colla del senglar de Cantallops a la font Rovellada de Requesens. Anys 20.

foc al cim del puig Tallaferró per a avisar els de baix que tothom ocupava el seu lloc de batalla i que podien començar a empaitar les feres bosc amunt".⁽¹⁸⁾ L'àrea de caça de la Muntanya, en l'actualitat, la tenen repartida entre la colla de Cantallops i la colla de Mollet de Peralada, la primera, abarca des del Mas de les Vinyasses fins el Roc Colom, i la segona, la part de Mirapols i els Mesclants fins l'EsglésiaVella. És important el nombre de senglars que són abatuts a la finca i la riquesa cinegètica que té, ja que l'escabrós terreny és idoni i refugi perfecte pel porc senglar (*Sus scrofa*). En altres temps coexistien altres espècies com el cabirol (*Capreolus capreolus*), l'ós (*Ursus arctos*) o el llop (*Canis lupus*), que desaparegué a les darreries del segle passat.

PROCESSÓ A SANTA MARIA DE REQUESENS

Per vot de l'Ajuntament de Figueres, a causa de les malalties que afligien el país i havent acabat una gran pesta, el 1612⁽¹⁹⁾ s'inicià el Romiatge al

18. BOSCH DE LA TRINXERIA, Carles, *Records d'un Excursionista 1887*, 3a Edició Ed. Selecta, núm. 497, Barcelona, 1983 pàg. 165-166.

19. Quant a l'antiguitat d'aquesta romeria alguns autors la fan recular al segle XIV (E. Rodeja Galter, "Figueras. Notas Históricas, 1387-1753". Figueres, 1957, pàg. 139). La majoria d'historiadors, però, com Pascual Madoz (*Diccionario Geográfico Estadístico-Histórico de España y sus colonias de Ultramar* tomo XI 1845, pàg. 523), Pella i Forgas (*Historia del Ampurdán*, Barcelona, Tasso y Serra Impresor, 1883. Segunda Edición Facsímil, Aubert Impresor, Olot, 1980 pàg. 110-111), Monsalvatge, Francesc (*Noticias Históricas*, vol. XVI, 1908, pàg. 110-112) Botet i Sisó (*Geográfica General de Catalunya, provincia de Girona*, dirigida per F. Carreras i Candi, Barcelona, publicada sense data l'any 1911, pàg. 495), i el P. Lluís Constans, Girona, bisbat maríà. Barcelona, 1954, pàg. 149-150), afirmen que tenia el seu origen en una prometença feta l'any 1612.

Santuari de la Mare de Déu de Requesens. Aquesta processó era organitzada per la Confraria de la Puríssima Sang de la capella de Sant Sebastià de Figueres. Es va celebrar fins al 1868, any en què, amb la Revolució de Setembre anomenada “La Gloriosa”, es va encetar una etapa d’inestabilitat general, protagonitzada per la tercera guerra carlista i pels períodes d’una monarquia importada i d’una primera república amb deu mesos de durada. Aquest interval de temps el coneixem pel Sexenni Revolucionari. Pella i Forgas, a la seva *Historia del Ampurdán* afirma sobre la pèrdua d’aquesta tradició: “*Nos resistimos a escribir que está en desuso, a pesar que desde 1868 no se celebra por causas que más vale queden en olvido*”.⁽²⁰⁾ En començar la Restauració, el 1876, va continuar el clima de tensió social a l’Empordà, entre el sector catòlic, recolzat pel carlisme, i un segon, heterogeni, que aplegava republicans, maçons, lliurepensadors i protestants units a la causa republicana. Així, quan a començaments dels anys vuitanta la Confraria de la Puríssima Sang vol reprendre la romeria, va topar amb la prohibició del comte de Peralada, circumstància que obliga a cercar, l’any 1882, un altre centre de romiatge: el santuari de la Mare de Déu de la Salut de Terrades.⁽²¹⁾

La processó de la Tramuntana tenia com a objecte implorar a la Verge la benedicció de les collites i la purificació de l’aire dels aiguamolls pròxims a Figueres que provocaven les esmentades epidèmies. Els paborbes de la Confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist avisaven als protectors d’aquesta per determinar el dia de celebració. Fixat el dia, s’avisava qui eren els qui hi anaven –tenien preferència els de major edat– i també ho comunicaven als religiosos dels convents de Sant Francesc i dels Caputxins. Així, el 1724⁽²²⁾ segons la descripció de la processó procedent d’una consuetud de l’església parroquial de Sant Pere de Figueres, la romeria, acompanyant un Sant Crist, partia el quinze de maig entre les tres i les quatre del matí de l’església de Sant Pere juntament amb sis capellans, dos escolans, sis religiosos del convent abans esmentat i quan la processó arribava més enllà de Masarac, els paborbes de la sang de Jesucrist donaven esmorzar a tothom. Havent esmorzat reprenien la marxa vers Requesens i passat Vilartolí es repartia refresc, ametlles, avellanes i formatge. Continua dient: “*Luego de refrescat, se puja la professó costa amunt a la verge de Requesens y quant arriba ab un puxet que y ha una creu de ferro que descubre la capella se canta la Regina Coeli latere y se encamina a la capella y quant arriba a la font baix dita capella, baixa lo capella o frare que està a dita capella ab la capa pluvial i la vera creu a recibir la professó y sen van junts cantant la llitania fins a la capella y quan són*

(...) Antoni Egea Codina (*Figueres als segles XVI i XVII*, Quaderns d’Història de Figueres, Gràfiques Pujol, Figueres, març 1999, pàg. 96) ha documentat el permís episcopal de l’any 1621 per celebrar la processó a la qual només hi podien assistir els homes. El 1660 el bisbe va renovar el permís.

20. PELLA I FORGAS, José, *Historia del Ampurdán*, Barcelona, Tasso y Serra Impresor, 1883. Segunda edición facsímil, Aubert Impresor Olot, 1980, pàg. 110-111.

21. ROMERO, Alfons i PLA, Jordi, *Catolicisme i anticlericalisme a l’Empordà del segle XIX*. Edicions Federals, Figueres, 1987, pàg. 33.

22. EGEA CODINA, Antoni, *Figueres als segles XVI i XVII*. Quaderns d’Història de Figueres. Gràfiques Pujol, Figueres, març 1999, pàg. 123-125.

devant de la Verge se canta la Regina Coeli y se dóna fi a la professó". Després se n'anaven a sopar i... "Després de sopar se fa un destacament general y van a sercar llenya per fer un foch gros de joia a part eminent que Figueras o puga ben veurer porque puga correspondrer. Acomododat lo foch, se va a dir lo rosari y acabat se encen lo foch y després los religiosos acostuman a fer disciplina ab qui hi vol anar y luego totom se retira allà on pot". Al matí es confesava molta gent, s'anava a missa i en acabat a dinar. "Després de haver dinat totom se va a dir lo rosari, se cantan los goigs de Nostra Senyora y dita la oració se canta la Regina Coeli Latare y lo capellà o frare que es troba allà diu la oració ab capa pluvial y finida pren la vera creu y finida acompanya la professó fins la font y dóna la benedicció ab la creu y dita professó torna a Figueres".

Durant el segle XIX i amb referència al *Diccionario* de Madoz, el Romiatge es feia l'últim diumenge de maig o el primer de juny i durant el recorregut, de Figueres a Requesens, la processó era rebuda pels pobles per on passava i acompanyada fins a la fi del seu terme, on s'afegien pelegrins d'aquestes poblacions. En arribar a Requesens, en l'acte d'entonar la Salve, que generalment era al vespre, encenien una gran foguera que servia de senyal a la vila de Figueres per al repic general de campanes.

Existeix una obra de teatre basada en aquesta festa religiosa, titulada *La Romería de Recasens*.⁽²³⁾ És en tres actes i en vers i l'autor fou l'escriptor Dámaso Calvet, l'any 1864. Els personatges són un cor de figuerencs, de francesos, de noies de Cantallops i soldats. El primer acte "*representa la sortida del poble de Cantallops. Las casas están a la izquierda del espectador y en lo fondo tot rocas figurant lo comensament de la montanya de Recasens...*". Dins l'acte segon a l'escena II, comença amb "*un coro y Mossito ab una guitarra entra per la esquerra saltant y cantant:*

*Recasens anomenada,
Mare de Deu dels monjets!
Tresors dels moros encara
en las entranyas ne tens!
¡Ay que n'ets rica, montanya!
¡Ay que rich n'ets, Recasens!
¡Ay quantes riquesas guardas!
¡Ay dintre del Castell Vell!"*

Aquesta processó que durava tres dies, un d'anada, un d'estada i el tercer de tornada, és la més documentada, ja que recorria diversos pobles i es desplaçava de parròquia. Paralel·lament a aquesta pelegrinació i documentat al s. XVII, molts pobles de l'Empordà organitzaven processons de caràcter local a Requesens. D'entre ells podem citar Cantallops, que la celebrava el dilluns de Pasqua, Mollet de Peralada, Castelló d'Empúries, Espolla, Vilarnadal, Campmany, la Jonquera, Peralada, Sant Climent Sescebes, Masarac, la Roca

23. CALVET, Dámaso, *La Romería de Recasens*, Quadro de Costums contemporàneas del Ampurdà, Imprenta de Narcís Ramírez, Barcelona, 1864.

d'Albera, Llers i Agullana.⁽²⁴⁾ Els romiatges de Cantallops i Mollet de Peralada són els que han perdurat fins a l'actualitat. Així doncs, l'antiguitat de la processó de Cantallops es perd en el temps i és difícil trobar l'origen d'aquesta veneració a la Mare de Déu de Requesens, que es remunta segurament a l'edat mitjana.

Existeix referència de la processó de Cantallops amb data del primer de juliol de 1889. És la consuetud o nota explicativa de les funcions que es realitzaven a la parròquia de Cantallops del mossèn Gregorio Pagès. Diu: *“Durante el mes de mayo se sube a Recasens con procesión. El día se determina cada año con los obreros. Desde la Iglesia hasta el extremo del pueblo y viceversa al regresar se cantan las letanias. Se llevan ocho cirios que se retiran después de la función, que consiste en misa y rosario. De la obra se pagan cinco pesetas al Reverendo de Recasens. Siempre hay algún devoto que lleva el Sto. Cristo, y alguna muger la virgen de los Dolores. Durante el camino se reza el Rosario”*.⁽²⁵⁾

Fins a la segona meitat del anys 20 la processó se celebrava per Pentecosta, a mitjan de maig. La data de celebració del romiatge es va canviar perquè la majoria dels anys coincidia amb la processó de Sta. Llúcia, a la Jonquera. Allà, la festa era amenitzada per una petita orquestra i la gran afluència de gent de molts pobles i indrets restava l'interès per la processó de Cantallops, i moltes persones, sobretot joves, s'encaminaven cap a Sta. Llúcia per anar a ballar. Així fou com l'Ajuntament d'aleshores, amb l'alcalde Joan Tubert al capdavant, va decidir traslladar la festa religiosa al 24 de juny, dia de sant Joan.

Des de la construcció de la nova capella del castell fins a l'any 1936, la processó es dirigia cap a aquesta i s'hi celebrava l'ofici religiós. Durant els anys que la muntanya de Requesens era propietat dels “Duques del Infantado”, el capellà de Requesens vivia al castell, i aquí esperava la processó junt amb la gent del veïnat. El recorregut de la processó durant aquests anys era diferent de l'actual, encara que la majoria dels precés i actes són els mateixos. Se sortia de l'església de Cantallops en direcció a Can Casas –al peu de la carretera vella de Requesens– cantant les lletanies, d'aquí es prenia el corriol del còrrec de les Comes fins a arribar al coll del Madàs. A dit coll, reposaven una estona, ja que hi assistia gent de totes les edats i el desnivell d'aquest tram és important. Després es resava el Rosari fins a l'Oratori –monòlit natural d'on es divisa el castell i la capella del veïnat–, un cop aquí es cantava la Salve, en llatí, saludant així a la Mare de Déu de Requesens. Continuaven i resaven el Rosari fins a “les Pipes”, on es parava per reposar. Després pujaven cap al castell, on esmorzaven abans de celebrar la Missa i cantar el Goigs. Un cop acabat l'Ofici es pujava al Santuari de Requesens per la dracera del pantà, on la gent s'instal·lava a diferents indrets per dinar, a la font rovellada i a la font del Raig o font Grossa. A la tarda s'organitzaven jocs

24. NEGRE PASTELL, Pelayo, “El Castillo de Requesens”, *Inst. Est. Ger.* 1954, pàg. 226.

25. ARXIU MUNICIPAL DE CANTALLOPS, Exp. Parròquia.

i al voltant de la Cantina els homes es reunien a fer el cafè. Cap a les sis de la tarda la gent recollia les parades i tot seguit la majoria anava a l'església a resar el rosari. Després tornaven tots a Cantallops amb la processó baixant per la font Grossa per un camí que condueix a "les Pipes".

En senyal d'agraïment a la Verge de la Misericòrdia de Requesens, diferents persones anualment portaven el Sant Crist i la Verge dels Dolors. Establien torns anuals i així complien la promesa. A més de portar a coll les imatges, alguns devots hi assistien descalços, sobretot les dones, i altres feien promeses peculiars, com és el cas de l'agutzil Ricardo Misvacas "El Xato", com tothom el coneixia, va estar a la guerra del Marroc en una companyia de la Legió, allà es va veure desesperat i perdut, i va prometre a la Verge de Requesens que si tornava a Cantallops sa i estalvi portaria un ciri tan alt com ell a la capella del Santuari. Així va ser, i encara hi ha qui el recorda caminant per "les Pipes" amb el ciri de grans dimensions a les mans.

Durant els anys del conflicte bèl·lic de la Guerra Civil Espanyola, aquesta festivitat religiosa no es va portar a terme, ja que el culte va ser suspès. A més, les esglésies de Requesens, la del veïnat i la del castell, així com la de Cantallops varen ser saquejades i les imatges destruïdes. Acabada la guerra es va reprendre la tradició fins als nostres dies, però la capella del castell va quedar inutilitzada per a oferir culte, ja que la fortalesa va ser destinada a ús militar. El 8 de setembre de 1948, dia de la festa de Requesens, es va portar en processó a la capella del veïnat una nova imatge de la Mare de Déu de Requesens. D'aquest període històric és de ressaltar un fragment d'una

Foto 4. Processó de Cantallops amb el mossèn Francisco Casanovas a principi dels anys 40.

referència de la processó de Mollet, diu: “A las 10.30, los feligreses de Mollet han llegado a la gran avenida festoneada de arbustos y árboles gigantes que va desde la “font robellada” hasta la plaza del antiguo monasterio. Allí el anciano párroco de Cantallops con su Vera Cruz, y acompañado de los moradores de Requesens y de un buen número de fuerzas militares destacadas allí; y por los parajes fronterizos, ha salido a recibirles. Los dos curas párrocos se han dado a besar mutuamente la Vera Cruz de sus respectivas parroquias. Es costumbre muy antigua y que con devoción contemplan los presentes; los ancianos al ver el pobrísimo relicario que lleva en sus manos el cura Párroco de Cantallops, encargado del lugar de Requesens, echan de menos la Vera Cruz de oro macizo con que antes salía a darles la bienvenida, la cuál junto con dos cálices de oro incensario de platas y otras joyas de gran valor artístico, y arqueológico han desaparecido por la impiedad y avaricia de los enemigos de Dios y de la Patria”.⁽²⁶⁾

Actualment aquesta festivitat ha perdut considerablement l'esperit religiós que existí en el passat, però hi assisteix tot el poble –la majoria ho fa en automòbil– acompanyat de familiars i amics. La Verge dels Dolors és portada a peu fins l'església de Requesens –el Sant Crist es va portar fins a la Guerra Civil–. La processó surt al voltant de les vuit del matí sota el repic de campanes i es pren l'actual carretera de Requesens –construïda pels batallons que romangueren entre Cantallops i Requesens durant la postguerra–. Passant per “La Planella”, on hi ha el dipòsit d'abastiment d'aigua potable, es divisa una primera panoràmica de la vall del Torrelles i del poble de Cantallops, on visualment es pot resseguir el traçat de l'antiga fortificació del Castell. Una mica més amunt i havent ascendit uns cent cinquanta metres respecte a la plaça de Cantallops (202 m), arribem a un altre punt de referència, el “Balcó de la Xeixa”. Aquí es fa un petit descans, al sud hi ha una excel·lent panoràmica de l'Empordà i just a sota un tapís de vinyes, oliveres i camps de conreu separats per rengleres de xiprers que intenten aturar els cops de tramuntana. Més endavant i sota el Forcadell hi ha l'anomenat “Salt d'en Patilles”, pel fet que un traginer s'hi va estimbar amb el carro. Al coll de Madàs (392 m) es fa un altre descans. Començant a caminar i ja dins la propietat de Requesens es resa el Rosari –dues parts del Rosari es resen al matí i la tercera es resa a la tarda quan la processó baixa cap a Cantallops– fins a “l'Oratori”. És un lloc significatiu perquè se segueix resant la salve en llatí i perquè existeix la llegenda que una vegada s'hi va aparèixer la Mare de Déu. Es continua resant el Rosari fins a “les Pipes” i es fa una tercera parada, aquí la gent menja galetes i xocolata i són molts els que veuen de la font ferroginosa de l'indret, just a davant de l'antiga barraca de vigilància froterera de la Guàrdia Civil. Arribant a Requesens (500 m) es canta la Salve fins a la Capella i s'hi deixa la Verge dels Dolors. El recorregut se sol fer en dues hores aproximadament. Sortint de l'església, els pelegrins esmorzen i

26. *Ibidem*, 25, “La Romería de Mollet al santuario de Nuestra Señora de Requesens”, P. Fortiá Puig, S.J. Anys 50.

comencen a preparar el lloc i les taules per dinar. A les 12 s'assisteix a la Missa i, a l'acabament d'aquesta, es canten a pulmó obert els Goigs a llaor de la Mare de Déu de Requesens, que aquest any s'han reeditat rememorant el centenari de la seva impressió amb motiu de la inauguració del castell, el 24 de juny de 1899. Sortint de Missa es ballen dues sardanes a la plaça, amenitzades per la ja tradicional cobla La Principal d'Olot, que després de dinar ofereix una Audició de sardanes i ball de ram. En acabat, cap a les set de la tarda la processó retorna a Cantallops. Fins "l'Oratori" es resa la tercera part del Rosari, i un cop aquí es torna a cantar la Salve acomiadant-se de la Verge fins l'any pròxim. Un campaner improvisat, en veure la processó pel sector de "la Planella", comença el repic constant de campanes, i és en aquest moment, quan es comencen a cantar les lletanies, que s'acaben en entrar a l'església parroquial.

Foto 5. Processó de Cantallops a Requesens. 24 de juny de 1997.

La processó de Cantallops i la de Mollet de Peralada tenen molts trets semblants, a part que el recorregut és diferent –els de Mollet pugen pel camí que ve de Sant Climent– i que la primera se celebra el dia de Sant Joan i segona el dissabte següent de Pasqua, la principal diferència que existeix en l'actualitat, i no deixa de ser un fet curiós, és que en el romiatge de Cantallops es porta en braços una imatge de la Verge, mentre que els de Mollet porten un Sant Crist.

Goigs a llaor de la Mare de Déu de Requesens

Puix qu'en terra i cel, Maria,
Vostre poder és immens,
Sigau nostre ajut i guia
Premsa de Requesens.

Entre dos altres gormens,
I heu salvat vostre altar d'or,
Rocóffo, de bellas plomes,
Y aquest l'empordà del con. ||
En llay de fe i caritat
Fau que ants vos paguem cant.
Sigau, etc.

De Requesens el fillatge,
Amb fermura fillat,
En vos implorant socors,
Vos alçà cadira real,
Lo que feu repetida
Sense miraments ferrens.
Sigau, etc.

Tornis per d'esse locacions,
Alta terra per montell,
Per costis groms plomosos,
Nostra cor per acobell,
G'vora mare d'aleu d'aleu, tot d'aleu,
Vostres aleu, sempre serens.
Sigau, etc.

(7) O bé, per als rossalonesos,
-L'empordà, de balles plenes,
I al goy rossalid del cor.

V. Oca anoble Santa Dal Gestira. R. Un dígit d'efrenay pomatados Clats.

□ ■ ■ ■ ■

Imprimida en forma de llibre, per l'editor, D. Josep Mas, per l'any 1899, en el carrer de la Font, número 10, de Barcelona. Per l'editor, D. Josep Mas, per l'any 1899, en el carrer de la Font, número 10, de Barcelona.

Dipositada a la Biblioteca de Catalunya el 1900.

Tornat Diput. de Gerona.

Figura 3. Goigs actuals a llaor de la Mare de Déu de Requesens.

Fotos 1, 3, i 4 Arxiu fotogràfic de l'associació Cantallops Acció Cultural.

Fotos 2, i 5 Arxiu fotogràfic de l'autor.